

Ballı Bitkiler II

Fevzi AKSOY

Ziraat Mühendisi / Arıcılık Araştırma Enstitüsü

Bir önceki sayımızda arıcılık için değerli nektar kaynağı olan ve iyi kalite bal yapan bitkileri; ağaçlar ve çalılar, kültür bitkileri, doğada kendiliğinden yetişen bitkiler olmak üzere üç gruba ayırdığımızı belirtmiş ve ağaçlar ve çalılar grubunda bulunan bitkilerin özelliklerine değinmiştik.

Bu sayımızda da kültür bitkileri grubunda bulunan bazı bitkilerin çiçeklenme veya salgı zamanı, yayılış alanı ve bal özelliklerine yer verilecektir. Bu gruba baklagil yem bitkileri ile endüstri bitkileri girmektedir.

Arı Otu (*Phacelia tanacetifolia*)

Yem bitkisi olarak da kullanılan arı otu tek yıllık bir bitkidir. Dünyada 13 türü bulunmaktadır. Bunlardan yalnızca 4 türü bal arıları için değerlidir. 60–100 cm. kadar boylanmaktadır. Çiçeklenmesi ekim zamanına göre değişmekle birlikte Mart-Mayıs aylarında olmaktadır. 4–7 hafta çiçekli kalabilmektedir. Dekara nektar verimi 8–14 kg. arasındadır.

Kırmızı Üçgül (*Trifolium pratense*)

Baklagiller familyasına ait birçok bitki türü ülkemizde doğal olarak yetişmektedir. Fiğ, yonca, korunga gibi kültür formlarının ekimi ise çok geniş alanlarda yapılmaktadır. Bu familyaya ait ballı bitkilerin sayısı, diğer familyalara göre daha fazladır. Ülkemizde yaygın olarak yetişmekte olan kırmızı üçgülün çiçeklenme dönemi, yetiştiği bölgenin iklim koşullarına göre farklılık gösterir. Çiçeklenme dönemi, ılıman iklimin hüküm sürdüğü bölgelerde Nisan ayında başlar ve Eylül ayına kadar sürer. Kırmızı üçgül balının çok güzel bir tadı ve kokusu vardır. Çok açık sarı renktedir. Kristalleşmesi çabuktur. Bir dönüm kırmızı üçgül ekili tarladan 10 kg bal alınabilir.

Ayçiçeği (*Heliantus annuus*)

Ülkemizde geniş alanlarda ekimi yapılan önemli bir tarım bitkisidir. Trakya bölgesinde yoğun olarak yetiştirilir. Arı, ayçiçeğinin nektarını alırken bu bitkinin tozlaşmasına katkıda bulunarak döllemesini sağlar ve böylelikle ürün ve kalite artışına neden olur. Ayçiçeğinin çiçeklenme dönemi Temmuz ayıdır. Ayçiçeği balı kovanlardan yeni alındığında altın sarısı rengindedir. Kendine özgü bir tadı vardır. Ayçiçeği balı çok çabuk kristalleşir. Kristalleştiği zaman mum gibi görünür. Bir dönüm ayçiçeği ekili tarladan 5 kg bal elde edilebilir.

Arı Otu

Kırmızı Üçgül

Ayçiçeği

Beyaz Üçgül (*Trifolium repens*)

Ülkemizde hayvan yemi olarak geniş alanlarda ekimi yapılan beyaz üçgül, aynı zamanda arılar için önemli bir nektar kaynağıdır. Mart ayından Eylül ayına kadar çiçekli kalabilen beyaz üçgülün balı, kovandan yeni alındığı zaman rensiz veya çok açık sarıdır. Kovandan alındıktan çok kısa bir süre sonra şekerlenir. Beyaz üçgül balının güzel bir tadı vardır ve oldukça yumuşaktır. Bir dönüm beyaz üçgül ekili tarladan 10 kg bal alınabilir.

Korunga (*Onobrychis*)

Yazın aşağıdan yukarıya pembe çiçekler açar ve arılar bütün gün boyunca çiçekleri dolaşırlar. Korunga çok iyi verimli bir ballı bitkidir. Doğu Anadolu'da Ağrı, Ardahan, Kars, Erzurum; Orta Anadolu'da Sivas, Yozgat, Kırşehir, Niğde çevrelerinde bulunur. Bir dekar korunga 9–40 kg'a kadar mükemmel bal verir. Balı berrak ve lezzetlidir. Korunga ekilmelerinin ikinci senesi çiçek açar. Mayıs sonu Haziran başında çiçek açan korunga bu dönemde arılara bol miktarda balözü sağlar.

Yonca (*Medicago sativa*)

Bu bitkinin değişik türleri ülkemizde doğal olarak yetişmekte olup bir kaç da kültüre alınarak hayvan yemi olarak kullanılmaktadır. Yonca, çok yıllık bir bitkidir. Menekşe moru renginde çiçekleri vardır. Yüksekliği 250–2000 metre olan taşlık yamaçlarda, çayırlarda ve step alanlarda rastlanır. Çiçeklenme dönemi Mayıs'ta başlayıp Eylül'e kadar devam eder. Zonguldak, Gümüşhane, Erzurum, Kars, Nevşehir, Sivas, Erzincan, Muş, Ağrı ve Gaziantep'te doğal olarak bulunur. Yonca balı, yeni hasat edildiğinde açık sarı renktedir ve çabucak kristalleşir. Kristalleşen yonca balı katı ve krem rengi bir görünüm kazanır. Balının çok güzel bir aroması ve kendine özgü bir tadı vardır. Bir hektar yoncadan 400 kg dan fazla bal alınır. Nektarının bol olması ve kaliteli bal vermesi nedeniyle yonca önemli ballı bitkiler arasında yer almaktadır.

Pamuk (*Gossypium spp*)

Bu genusun üç türü ve bu türlerin çeşitli varyeteleri ülkemizde kültüre alınmıştır. Bitki çok yıllıktır. Boyu 30-100 cm. arasında değişir. Çiçeklenme dönemi Temmuz-Ağustos ayları arasındadır. Çiçekleri beyaz renktedir. Hem floral hem de extrafloral nektar içeren ender bitkilerden birisidir. Arı pamuğun hem çiçeklerinden salgılanan nektarı hem de bitkinin diğer organlarında bulunan salgı nektarı kovana taşır. Ayrıca pamuğun poleni de arı tarafından toplanarak kovana taşınır. Pamuk poleni beyaz renktedir. Pamuk ekili alana getirilen arı dölemeyi de sağladığından ürün artışına neden olur. Böyle bir alanda % 40 ürün artışı gözlenmiştir. Pamuk balı açık sarı renklidir. Özel bir tadı ve kokusu vardır. Bu bal çok çabuk kristalleşir. Kristalleştiği zaman balın rengi beyaz olur.

Beyaz Üçgül

Korunga

Yonca

Pamuk

Kaynaklar

- AÇIKGÖZ, E.2001.Yem Bitkileri,Uludağ Üniversitesi Ziraat Fakültesi ,Bursa
- ELÇİ,Ş.1960.Baklagillerden Yem Bitkileri,Tarım Bakanlığı Mesleki Kitaplar Serisi,D_9
- GENÇER,O.Genel Tarla Bitkileri,Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Kitabı No:42 Adana
- TKV (Türkiye Kalkınma Vakfı) Teknik Arıcılık Dergisi Sayı : 9 Ocak 1987
- TKV (Türkiye Kalkınma Vakfı) Teknik Arıcılık Dergisi Sayı : 10 Mart 1987
- TKV (Türkiye Kalkınma Vakfı) Teknik Arıcılık Dergisi Sayı : 11 Mayıs 1987
- TKV (Türkiye Kalkınma Vakfı) Teknik Arıcılık Dergisi Sayı : 49 Eylül 1995
- Tarım ve Köyşleri Bakanlığı YAYÇEP Tarla Bitkileri 1
- Tarım ve Köyşleri Bakanlığı YAYÇEP Tarla Bitkileri 2
- Tarım ve Köyşleri Bakanlığı YAYÇEP Çayır Mer'a